

İngiltere
Büyükelçiliği
Ankara

TÜSİAD

**GÜMRÜK
BİRLİĞİ'NDE
YENİ DÖNEM ve
İŞ DÜNYASI
YÖNETİCİ
ÖZETİ**

İngiltere
Büyükelçiligi
Ankara

TUSİAD

GÜMRÜK BİRLİĞİ'NDE YENİ DÖNEM ve İŞ DÜNYASI

YÖNETİCİ ÖZETİ

Ekim 2015
Yayın No: T/2015,10-568

Meşrutiyet Caddesi, No: 46 34420 Tepebaşı/İstanbul
Telefon: (0 212) 249 07 23 • Telefax: (0 212) 249 13 50
www.tusiad.org

© 2015, TÜSİAD

Bu rapor, TÜSİAD'ın "Gümrük Birliği'nin Güncellenmesi: Bir Siyasi-Ekonomik Analiz" başlıklı Birleşik Krallık Ankara Büyükelçiliği tarafından mali destek sağlanan projesinin çıktılarını içermektedir. Rapor, İstanbul Ekomomi tarafından hazırlanmıştır. Raporun içeriğinin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Tüm hakları saklıdır. Bu eserin tamamı ya da bir bölümü, 4110 sayılı Yasa ile değişik 5846 sayılı FSEK uyarınca, kullanılmazdan önce hak sahibinden 52. Maddeye uygun yazılı izin alınmadıkça, hiçbir şekil ve yöntemle işlenmek, çoğaltılmak, çoğaltılmış nüshaları yayılmak, satılmak, kiralananmak, ödünç verilmek, temsil edilmek, sunulmak, telli/telsiz ya da başka teknik, sayısal ve/veya elektronik yöntemlerle iletilmek suretiyle kullanılamaz.

Kapak Tasarımı: Tuba Mücella Kiper, Myra

Sayfa Uygulama: Myra

Baskı

İmak Ofset

Atatürk Cad. Göl Sok. (İtfaiye karşısı) No: 1

Yenibosna-Bahçelievler / İSTANBUL

T 0212 656 49 97 F 0212 656 29 26

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

TÜSİAD, özel sektörü temsil eden sanayici ve işadamları tarafından 1971 yılında, Anayasamızın ve Dernekler Kanunu'nun ilgili hükümlerine uygun olarak kurulmuş, kamu yararına çalışan bir dernek olup gönüllü bir sivil toplum örgütüdür.

TÜSİAD, insan hakları evrensel ilkelerinin, düşünce, inanç ve girişim özgürlüklerinin, laik hukuk devletinin, katılımcı demokrasi anlayışının, liberal ekonominin, rekabetçi piyasa ekonomisinin kurum ve kurallarının ve sürdürülebilir çevre dengesinin benimsendiği bir toplumsal düzenin oluşmasına ve gelişmesine katkı sağlamayı amaçlar.

TÜSİAD, Atatürk'ün öngördüğü hedef ve ilkeler doğrultusunda, Türkiye'nin çağdaş uygarlık düzeyini yakalama ve aşma anlayışı içinde, kadın-erkek eşitliğini, siyaset, ekonomi ve eğitim açısından gözetilen iş insanlarının toplumun öncü ve girişimci bir grubu olduğu inancıyla, yukarıda sunulan ana gayenin gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla çalışmalar gerçekleştirir.

TÜSİAD, kamu yararına çalışan Türk iş dünyasının temsil örgütü olarak, girişimcilerin evrensel iş ahlakı ilkelerine uygun faaliyet göstermesi yönünde çaba sarf eder; küreselleşme sürecinde Türk rekabet gücünün ve toplumsal refahın, istihdamın, verimliliğin, yenilikçilik kapasitesinin ve eğitimin kapsam ve kalitesinin sürekli artırılması yoluyla yükseltilmesini esas alır.

TÜSİAD, toplumsal barış ve uzlaşmanın sürdürüldüğü bir ortamda, ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınmasında bölgesel ve sektörel potansiyelleri en iyi şekilde değerlendirerek ulusal ekonomik politikaların oluşturulmasına katkıda bulunur. Türkiye'nin küresel rekabet düzeyinde tanıtımına katkıda bulunur, Avrupa Birliği (AB) üyeliği sürecini desteklemek üzere uluslararası siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişki, iletişim, temsil ve işbirliği ağlarının geliştirilmesi için çalışmalar yapar.

Uluslararası entegrasyonu ve etkileşimi, bölgesel ve yerel gelişmeyi hızlandırmak için araştırma yapar, görüş oluşturur, projeler geliştirir ve bu kapsamda etkinlikler düzenler.

TÜSİAD, Türk iş dünyası adına, bu çerçevede oluşan görüş ve önerilerini Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'ne, hükümete, diğer devletlere, uluslararası kuruluşlara ve kamuoyuna doğrudan ya da dolaylı olarak basın ve diğer araçlar aracılığı ile ileterek, yukarıdaki amaçlar doğrultusunda düşünce ve hareket birliği oluşturmayı hedefler.

TÜSİAD, misyonu doğrultusunda ve faaliyetleri çerçevesinde, ülke gündeminde bulunan konularla ilgili görüşlerini bilimsel çalışmalarla destekleyerek kamuoyuna duyurur ve bu görüşlerden hareketle kamuoyunda tartışma platformlarının oluşmasını sağlar.

Gümrük Birliği'nin güncelleştirilerek kapsamının genişletilmesi, asimetriklerin giderilmesi ve Türkiye ile Avrupa Birliği arasında daha ileri bir işbirliği mekanizması yaratılması, Türkiye ekonomisi için önemli bir fırsat olarak ortaya çıkmıştır. Mayıs 2015'te iki taraf arasında teknik görüşmelerin sonuçlanmasıyla birlikte konu önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir.

Bu nedenle, TÜSİAD olarak, Türkiye'nin hem Avrupa Birliği'ne üyelik hem de TTIP'e taraf olma sürecinde önemli bir adım olan Gümrük Birliği'nin güncelleştirilmesinin iş dünyasını nasıl etkileyeceğini analiz eden bir rapor hazırlattık.

Bu proje Birleşik Krallık Ankara Büyükelçiliği Refah Fonu tarafından finanse edilmiştir. TÜSİAD olarak, bütün süreçteki değerli işbirlikleri için Birleşik Krallık Ankara Büyükelçiliği'ne ve Refah Fonu'na teşekkürlerimizi sunarız.

YAZARLAR

Sinan Ülgen

1987 yılında ABD Virginia Üniversitesi'nde Ekonomi ve Bilgisayar Mühendisliği dallarından mezun oldu. 1989-1990 yılları arasında Brugge Avrupa Koleji'nde Avrupa Topluluğu konusunda yüksek lisans yaptı. Ülgen, 1990 yılında girdiği Dışışleri Bakanlığı'nda iki yıl boyunca Ankara'da Birleşmiş Milletler Dairesi'nde çalıştı. 1992-1996 yılları arasında ise Brüksel'de Avrupa Birliği Nezdindeki Türkiye Daimi Temsilciliği'nde görev yapan Sinan Ülgen, bu dönemde Gümrük Birliği'yle ilgili olarak Türkiye'nin müzakere pozisyonunun belirlenmesine katkıda bulundu ve müzakerelere fiilen katıldı. Daha sonra 1996 yılında T.C. Trablus Büyükelçiliği'nde görev yaptı. 1996 yılı sonunda Dışışleri Bakanlığı'ndan ayrılan Sinan Ülgen, halihazırda İstanbul Ekonomi Danışmanlık'ın Yönetici Ortağıdır. Ülgen aynı zamanda EDAM-Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi'nin başkanıdır. 2004 yılında Kemal Derviş ile beraber yazdığı "Çağdaş Türkiye'nin Avrupa Dönüşümü" başlıklı bir kitabı bulunmaktadır. 2005 yılında "AB ile müzakerelerin el kitabı" başlıklı kitabı, 2015 yılında ise "Türkiye'nin nükleer geleceği" başlıklı kitabı yayınlanmıştır. Ülgen'in yurtdışında International New York Times, Financial Times, Wall Street Journal, European Voice ve Le Figaro gibi gazetelerde yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır.

Pelin Yenigün Dilek

Pelin Yenigün Dilek 1995 senesinde Boğaziçi Üniversitesi'nde Ekonomi bölümünde lisans eğitimini tamamladıktan sonra, Canterbury İngiltere'deki University of Kent'te Kalkınma Ekonomisi üzerine yüksek lisans yapmıştır. Viyana merkezli UNIDO'da (Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü) yaptığı stajdan sonra, 1997-2003 tarihleri arasında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nda ve Global Securities'de iktisatçı olarak çalışmıştır. 2004 senesinde Belçika Leuven Üniversitesi'nden International Business Economics alanında bir yüksek lisans derecesi daha almıştır. 2013 senesine kadar Garanti Bankası İstanbul'da baş ekonomist olarak çalışmıştır. Pelin Yenigün Dilek, Türkiye'nin uzun vadeli makroekonomik gelişmesinin tartışılmasına adanmış bir online platform olan LongViewTurkey.com sitesinin kurucusudur. Kendisi aynı zamanda, iş dünyasını, siyaset yapıcılarını ve topluluklarını desteklemek ve seferber etmek için kurulmuş, çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim üzerine eğilen bir sosyal girişim olan Sustineo İstanbul'un kurucu ortaklarından.

YÖNETİCİ ÖZETİ

Sanayi malları ve işlenmiş tarım ürünlerini kapsayan Gümrük Birliği, ulusal ekonominin yaklaşık % 20'sini doğrudan etkiliyor.

Mayıs 2015'te Türkiye ile AB arasında varılan siyasi mutabakat sonrasında Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesi süreci resmen başlamıştır. Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği iki tarafın resmi düzeyde onaylanmış hedefi olmaya devam etmektedir. Gümrük Birliğinin derinleştirilmesinin, Türkiye'nin AB ekonomisi ile bütünleşmesini daha da ilerletecek olmasından dolayı tam üyelik süreci açısından da avantaj taşıyacağı değerlendirilmektedir. Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesinin Türk ekonomisi üzerinde kayda değer etkileri olacaktır. En basit anlatımla, 1995 yılı sonunda yürürlüğe giren mevcut Gümrük Birliği sanayi malları ve işlenmiş tarım ürünlerini kapsaması nedeniyle ulusal ekonominin yaklaşık %20'sini doğrudan etkilerken; genişletilmiş Gümrük Birliği hizmetler ve tarım sektörü ile kamu ihaleleri gibi alanların da eklenmesi ile ulusal ekonominin ticarete konu olan bütün alanlarını etkileyecektir.

Mal Ticaretinin Serbestleştirilmesi

1995 yılı sonundan bu yana yürürlükte bulunan ve sanayi mallarının yanı sıra işlenmiş tarım ürünlerini de kapsayan Gümrük Birliği, Türkiye ile AB arasında malların serbest ticareti ilkesini hayata geçirmiştir. Ancak uygulamada bu ilkeye sınırlı sayıda istisnaya rastlanmaktadır. Sektörel etkileri itibarıyla en kayda değer istisnalar olarak Türkiye'nin Gümrük Birliği sonrasında da uygulamakta olduğu kullanılmış araç dahil makine ithalatının sınırlandırılması ve özellikle ilaç sektörü açısından önemli olan fikri mülkiyet haklarının tüketilmesi prensibinin Türkiye-AB ticaretinde uygulanmaması gösterilebilir. Bu istisnalara yeni bir müzakere turunda son verilmesi ve malların serbest dolaşımı ilkesinin bütün yönleriyle hayata geçirilmesi gerekecektir. Özellikle ikinci el araç ve makine ithalatı yasağına dair istisnaya son verilmesinin, AB'nin Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesi müzakerelerinde Türk tarafından isteyeceği talep listesi içinde yer alacağı muhakkaktır. Dolayısıyla bu incelemenin kapsamı dışında olmakla birlikte, Türk otomotiv ve hatta ağır makine sanayi sektörlerinin ikinci el araçların ithalatına yönelik yasaklamanın kalkması durumunda rekabetçiliklerinin ne şekilde etkileneceği hususunda bir değerlendirme yapmaları gerekecektir.

Öte yandan malların serbest dolaşımı bakımından bir diğer engelin tarafların birbirlerine karşı uyguladıkları başta anti-damping vergileri olmak üzere ticari korunma araçlarının olduğu ifade edilebilir. Söz konusu uygulamaların, yaklaşık 20 yıldır yürürlükte bulunan

Türkiye-AB Gümrük Birliği dahilinde devam ediyor olmasının Tek Pazar mantığına aykırı olduğu belirtilmelidir. Örneğin AB ülkelerinin kendi aralarında yaptığı ticarete, ticari korunma araçlarına başvurulamamaktadır. Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesi ile birlikte ikili ticarete bu uygulamalara son verilmesinin yeniden gündeme getirilmesi değerlendirilmelidir. Ancak son yıllarda AB'ye oranla Türkiye'nin bu ticari korunma araçlarına daha fazla başvuran taraf olduğu da dikkate alınmalıdır.

Hizmet Ticaretinin Serbestleştirilmesi

Derinleştirilmiş bir Gümrük Birliği'nin ekonomik açıdan getireceği en büyük değişiklik ve yenilik, Türk ekonomisinin yaklaşık %70'ini oluşturan hizmetler sektörünün AB rekabetine açılması olacaktır. Mal ticaretinin serbestleştirilmesi özünde gümrük tarifeleri ile tarife dışı engellerin karşılıklı olarak kaldırılmasından ibarettir. Ancak hizmet ticaretinde, ulusal mevzuat ve düzenleyici çerçeve pazara erişim açısından çok daha kayda değer bir engel niteliğindedir. Bu nedenle hizmet ticaretinde, iki tarafın mutabık kaldıkları mevzuat uyum derecesine göre farklılık gösteren serbestleştirme modelleri mevcuttur.

Hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi için Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) modelinde karar kılınması durumunda, Türkiye'nin AB Tek Pazarına tam entegrasyonu sağlanacak ve bu ekonomik bütünleşme konsolide edilmiş olacaktır.

Bunlardan en iddialısı, AB'nin EFTA üyeleriyle akdetmiş olduğu Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) anlaşmasıdır. Tam bir mevzuat uyumuna dayalı bu model, hizmet ticaretinin ideal koşullarda serbestleştirilmesini sağlamaktadır. Zira tam mevzuat uyumu sayesinde mevzuattan veya düzenleyici çerçeveden kaynaklanan engeller de tamamen ortadan kaldırılabilmektedir. Ancak bu modelin ciddi bir handikapı bulunmaktadır. O da en azından AEA Anlaşmasının kapsadığı alanlardaki kamu politikaları bakımından AEA ülkelerini AB'ye bağımlı kılmasıdır. Zira AEA ülkeleri, sonucunda AB tarafından karar verilen, AB ülkelerinin öncelikleri ve tercihleri doğrultusunda oluşturulan bir kamu politikaları demetine, kararları değiştirebilme veya kendi şartlarına göre uyarlama imkanları olmadan uyma mükellefiyeti altındadırlar. Bu tartışmanın doğru yönlendirilmesi açısından hatırdta tutulmasında fayda olan bir diğer husus ise, AEA modelinin Türkiye'ye sağlayacağı avantajlardır. Hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi için AEA modelinde karar kılınması durumunda, Türkiye'nin AB Tek Pazarına tam entegrasyonu sağlanacak ve bu ekonomik bütünleşme konsolide edilmiş olacaktır. Ayrıca AEA modeli tercihi, tam üyelik müzakereleri açısından da önemli bir avantaj oluşturacaktır. Zira bu şartlarda hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi için yapılacak olan mevzuat uyumu, müzakere başlıklarının birçoğunun kapanması anla-

mına gelecektir. Dolayısıyla AEA modelinin seçilmesi Türkiye'yi tam üyelik müzakereleri açısından da çok daha ileri bir noktaya taşıyacaktır.

Hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi ile ilgili modellerin diğer ucunda ise mevzuat uyumu içermeyen GATS (General Agreement on Trade in Services) modeli bulunmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) bünyesinde devam eden çok taraflı hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi için esas alınan bu modelde taraflar her bir hizmet sektörü için pazara erişim ve ulusal muamele konusunda mevzuattan kaynaklanan engellerin kaldırılması için taahhütlerde bulunmaktadır. Veya benzer şekilde gerek pazar erişimi gerek ulusal muamele için hangi sınırlamalara devam edeceklerini de belirtmektedirler. AEA modelinin ekonomik faydalarına oranla siyasi açıdan taşıdığı dezavantajların ağır bastığının değerlendirilmesi durumunda, AB ile hizmet ticaretinin GATS prensipleri temelinde müzakere edilmesi bir diğer seçenektir. GATS modelinin dezavantajı, AEA modeline göre daha geri bir bütünleşme modelini yansıtmasıdır. Örneğin bu şekilde ilerlenmesi durumunda, AB Tek Pazarına erişimin bazı kısıtlamalara tabi olması beklenmelidir. Özellikle yerleşim hakkı ve işgücü transferi üzerindeki sınırlamalar devam edebilir. Başta finansal sektör olmak üzere diğer sektörlerde de pazara erişim açısından tam serbestleşme olmayabilir. Bu model mevzuat uyumu içermediğinden, tam üyelik müzakereleri açısından da bir avantaj sağlamamaktadır.

Son olarak, Derin Serbest Ticaret Anlaşması olarak adlandırılabilir bir hibrid modelden de söz edilebilir. Buna göre zaten mevzuat uyumunun ilerlediği alanlarda AEA modeli seçilecek ve dolayısıyla mevzuat uyumu esas alınacak, mevzuat uyumunun düşük olduğu ve tam üyelikten bağımsız olarak ilerletilmesinin tercih edilmediği alanlarda ise GATS modeli uygulanacaktır. Bu sayede GATS modelinden daha yüksek ama AEA modelinden daha düşük bir bütünleşme seviyesi hedeflenebilir. AB en son olarak Ukrayna ile buna benzer bir anlaşma yapmıştır. Yukarıda izah edilen siyasi ve ekonomik zorluklar göz önüne alındığında, derin STA tercihi Türkiye ile AB arasında hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi adına bugün için en uygun model olarak göze çarpmaktadır. Bu tercih tam üyelik müzakereleri açısından da, AEA modeli kadar olmasa da, fayda sağlayacaktır.

Tarım

AB ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliği'nin tarım sektörünü kapsayacak şekilde genişlemesi birkaç şekilde ve/veya adımda olabilir. 2014 yılında yapılan Dünya Bankası çalışmasında, birkaç senaryo altında tarım sektörü entegrasyonunun gelir, işsizlik, dış ticaret, gıda fiyatları ve üretim faktör fiyatları üzerindeki etkileri çalışılmıştır. Türkiye için en yüksek gelir artışına sebep olacak senaryo olarak Gümrük Birliği'nin birincil tarım ticaretini de kapsayacak şekilde genişletilmesi çıkmaktadır. Türkiye ekonomisinin genel büyüklüğüne

bakıldığında hiçbir senaryoda gelir bazında çok anlamlı rakamlar elde edilmemektedir (GSYH'nın %0.05-0.26 arası); fakat entegrasyonun artmasının reel gelir ötesinde ücret ve fiyatlara daha önemli katkısı olabileceği ortaya çıkmaktadır. Gıda fiyatları düşerken (%0.34-1.28 arası), işgücü ücretlerinin %0.11-1.21 arasında artmasının, gelir dağılımı açısından toplam gelir artışının ötesinde olumlu bir etkisi olması beklenebilir. Ayrıca ürün bazında ihracat ve dış ticaret dengesi değişiminde önemli oranda farklılıklar bulunmaktadır. Yukarıda bahsedilen reel gelir artışları toplamda az olsa da, ürün bazında farklılaşan net dış ticaret etkileri olabilmektedir. Buna bağlı sektörel üretim farklılıklarının yüksek olması beklenebilir. Örneğin buğday ithalatının toplamda, mevcut buğday ithalatı kadar artabileceği ortaya çıkmaktadır. Süt ve süt ürünleri ithalatında ise ithalat artışı bir milyar dolara kadar çıkabilmektedir. İhracat artışı ise en çok meyve ve sebze, tahıl ve şekerde meydana gelmektedir. Ürünler arasında ithalat ve ihracat dengesinin bu kadar farklılaştığı entegrasyon senaryolarında, toplam gelir artışında sektörel ve bölgesel farklılıklar olması kaçınılmazdır.

Kamu İhaleleri

Türkiye, halihazırda yürürlükte bulunan Gümrük Birliği kapsamındaki yükümlülüğüne rağmen kamu ihaleleri alanında AB müktesebatı ile uyumu gerçekleştirmemiştir. Üstelik muhtelif İlerleme Raporları'nda da ifade edildiği üzere, zaman içinde mevzuatta yapılan değişikliklerle AB standartlarından gittikçe uzaklaşıldığı da görülmektedir. Bunda kamu ihaleleri piyasasının AB şirketlerine eşit şartlarda açılmasının doğuracağı rekabet kaygılarından ziyade, kamu ihaleleri ile siyasetin finansmanı arasındaki yakın ilişkinin sürdürülebilirliği yönündeki endişelerin daha hakim olduğu söylenebilir. Türkiye'nin bu alanda adım atabilmesi ancak derinleştirilmiş bir Gümrük Birliği paketinin diğer alanlarda da Türkiye açısından sağlayacağı faydaların somutlaşması ile mümkün olabilecektir.

Türkiye'de kamu ihalelerinde uygulanan daha yüksek eşik değerler ve yerli fiyat tercihlerinin, Türkiye'yi orta gelirli ülkelerden kaynaklanacak rekabetten büyük ölçüde koruduğu göz önüne alındığında, kamu ihale pazarlarının AB rekabetine açılması Türk tedarikçileri artan bir rekabetle karşı karşıya bırakabilir. Özellikle, DTÖ Kamu Alımları Anlaşması (GPA) kapsamında ihale pazarlarının çok taraflı bir şekilde açılması, rekabetin boyutunu artırabilir.. Bunun karşısında Türk şirketlerin AB'nin kamu ihaleleri pazarında ne kadar rekabetçi olabileceklerinin değerlendirilmesi gerekecektir. Bu pazarların karşılıklı olarak açılması neticesinde, Türkiye'nin rekabetini gittikçe artıran inşaat ve ulaştırma sektörlerinin kazançlı çıkacağı aklı gelmektedir. Bu değerlendirmeye doğrudan etki edecek bir diğer unsur ise Türkiye'nin özellikle yüksek bir rekabet gücüne sahip olduğu inşaat ve müteahhitlik sektörlerinde AB pazarlarında da bu rekabet üstünlüğünü devam ettirmesini sağla-

yacak ve çalışanların üstlenilen projeler tamamlanana kadar ilgili AB ülkelerinde vize engeline takılmadan çalışabilmelerinin garanti altına alınmasıdır. Bu nedenle kamu ihaleleri başlığının, hizmet ticareti müzakereleri başlığı altında yer alan hizmet sunma serbestisi, yerleşme hakkı ve de özellikle çalışanların vize engeline takılmadan geçici olarak karşı tarafta istihdam edilmelerini sağlayacak düzenlemeler ile irtibatlı olarak ilerletilmesinde fayda olacaktır.

Devlet Yardımları

Devlet yardımları rejimi, ekonomide rekabet koşullarını etkileyen, kamu ile özel işletmeler arasındaki rekabetin şartlarını saptayan bir mevzuat çerçevesi oluşturmaktadır. Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesi, Türkiye'nin AB mevzuatına uygun bir devlet yardımları rejimi benimseme ve uygulama yükümlülüğünü de beraberinde getirecektir. Türkiye'nin zaten bir taraftan Gümrük Birliği'ni tesis eden 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile diğer taraftan AB müktesebatına uyum için hazırlanan Ulusal Program ile bu nitelikte bir yükümlülüğü üstlenmiş olduğu ifade edilmelidir. Devlet yardımı, AB terminolojisinde Türkiye'de bugün uygulanan teşvik rejiminin çok ötesine geçen ve çok daha farklı uygulama ve aktörleri bünyesinde barındıran bir rejimdir. Örneğin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu hakkındaki bir kararı, Merkez Bankası'nın bir bankaya likidite sağlama kararı, bir yerel yönetimin arazi tahsis etmesi veya otopark işletmesini özel bir operatöre devretmesi, Hazine'nin seçilmiş özel sektör projelerine garanti vermesi, Bakanlar Kurulu'nun belirli sektörleri hedef alan vergi kolaylığı düzenlemeleri, Maliye Bakanlığı'nın bazı özel sektör firmalarının KDV borçlarına erteleme kolaylığı getirmesi gibi tahdidi olarak sınırlandırılması mümkün olmayan ve olay bazında değerlendirilmeye ihtiyaç duyulan birçok uygulama devlet yardımı olarak mütalaa edilecektir.

Türk iş dünyası açısından bakıldığında, devlet yardımlarının izlenmesi ve denetlenmesi amacıyla Türkiye'de de AB'ye benzer bir rejimin oluşturulmasının önemli ve olumlu sonuçları olacaktır. Böylesine bir adım, daha 1994 yılında hayata geçirilen Rekabet Kanunu'nun bir tamamlayıcısı olacak ve nasıl ki bu Kanun ile teşebbüslerin rekabeti bozan uygulamalarına yasak getirildiyse bu sefer de kamunun rekabeti bozan uygulamaları denetim altına alınabilecektir. Bu sayede Türkiye, adil rekabet şartlarının konsolide edildiği ve kamunun bu adil rekabet ortamını gerçekten koruduğu bir ulusal ekonomiye sahip olacaktır. Bu niteliği ile yeni rejim Türk ekonomisinde piyasa oyuncularını ile devlet arasındaki ilişkilerde daha fazla şeffaflık sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Örneğin bundan böyle kamunun bir tasarrufu ile herhangi bir kamu teşebbüsüne veya siyasi saiklerle seçilmiş özel teşebbüslere bir rekabet avantajı yaratılamayacaktır. Bu niteliği itibarıyla AB ile uyumlu ve

hizmetler sektörünü de içeren bir devlet yardımları izleme ve denetleme rejiminin, bundan sonraki dönemde ihtiyaç duyulduğu belirtilen yeni bir Yapısal Reform Programı'nın da önemli bir unsuru olacağı ifade edilebilir.

Dış Ticaret Politikası

Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesi amacıyla yeniden müzakereye açılması durumunda, Gümrük Birliği'nin mevcut işleyişine dair sorunların da ele alınması gerekecektir. Gerek Türkiye'nin gerek AB'nin Gümrük Birliği'nin işleyişine dair gündeme getirdiği birtakım sorunlar bulunmaktadır. Türkiye'nin şikayetlerinin başında ise Gümrük Birliği'nin asimetrik yapısı gelmektedir. Gümrük Birliği nedeniyle Türkiye'nin AB'nin tercihli ticaret rejimine uyma yükümlülüğü bulunmaktadır. Yani AB herhangi bir ülkeyle bir serbest ticaret anlaşması akdettiğinde, Türkiye'nin de bu ülke ile benzer bir anlaşma yapması beklenmektedir. Ancak bazı durumlarda, AB ile serbest ticaret anlaşmasını yapan ülke bir de Türkiye ile benzer bir anlaşma yapmak istememektedir.

Hal böyle olmakla birlikte, Gümrük Birliği ile Serbest Ticaret Anlaşmaları arasındaki nitelik farkından kaynaklanan bu asimetrinin kolay bir çözümü yoktur. Bu sorunun çözümüne yönelik AB ile yürütülen müzakerelerde, Türk tarafının başlıca talebi AB'nin müzakere ettiği üçüncü ülkeye baskı yaparak Türkiye ile de müzakere etmesini sağlaması olmuştur. Bu formül ancak kısmen fayda sağlamıştır. Aslında bu sorunun ortadan kalkmasını sağlayacak asıl formül, AB'nin üçüncü ülke ile müzakere etmiş olduğu serbest ticaret anlaşmasının onayını bu ülkenin Türkiye ile müzakere etmesi şartına bağlamasıdır. Ancak siyasi ve ekonomik arka plan, bu formüllerin hayata geçirilmesine olanak tanımamıştır. AB, hele hele daha yakın tarihlerde müzakere ettiği ABD ve Hindistan gibi ülkelere bir de Türkiye ile müzakere şartı getirmeye yanaşmamaktadır.

Gümrük Birliği rejimi dahilinde dış ticaret politikası alanında ortaya çıkan sorunların giderilmesi için bir diğer hedef, Türkiye'nin AB'nin dış ticaret politikasına dair diyalog ve karar alma mekanizmalarına olabildiği kadar dahil edilmesidir. Bu çerçevede ilk hedef Türkiye'nin AB'nin dış ticaret politikasının tartışıldığı ve karar verildiği "Trade Policy" Komitesi'ne en azından gözlemci sıfatıyla katılmasının sağlanmasıdır. Bunun ötesinde dış ticaret politikası alanında kurumsal işbirliği de güçlendirilebilir. Örneğin AB'nin üçüncü ülkeler ile yapacağı her bir müzakere turu öncesinde ve sonrasında Türk tarafını bilgilendirmesi kuralının istisnasız olarak uygulanması talep edilebilir. Bu bilgilendirme örneğin Brüksel'de Komisyonun Dış Ticaret Genel Müdürlüğü yetkililerince Türkiye'nin AB Nezdindeki Daimi Temsilciliği mensuplarına yapılabilir. Keza AB'nin Dış Ticaretten Sorumlu

Komisyon üyesi ile Ekonomi Bakanı'nın daha düzenli görüşmeleri ve dış ticaret alanındaki gelişmelere dair kapsamlı bir içerikle görüş teatisinde bulunmaları da sağlanabilir.

Anlaşmazlıkların Halli

Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesi aşamasında Anlaşmazlıkların Halli konusunun da ağırlıkla ele alınacağı ve bugüne kadarki sınırlı uygulama yerine çok daha farklı bir mekanizma kurulacağını beklemek gerçekçi olacaktır. Hatta bunun AB'nin olmazsa olmaz koşullarından biri olacağını da iddia etmek mümkündür.

Halihazırda Türkiye-AB ilişkilerinde Anlaşmazlıkların Halli için ilk ve zorunlu merci olarak Ortaklık Konseyi gösterilmektedir. Zaten Anlaşmazlıkların Halli mekanizmasının işlevsiz kalmış olmasının temel nedeni de budur. Zira Ortaklık Konseyi siyasi bir organ olup, karar alabilmesi için oydaşma gerekmektedir. Başka bir deyişle, Türkiye veya AB, Ortaklık Konseyi'nde alınabilecek bir kararı rahatlıkla bloke edebilmektedir. Nitekim bu yüzden de Ortaklık Konseyi anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulması için etkin bir merci olmamıştır. Zaman zaman Türkiye zaman zaman ise AB, Ortaklık Konseyi'nin kendi aleyhlerinde karar almasını engellemişlerdir. Sonuçta bugünkü durumda, Anlaşmazlıkların Halli konusu, Türkiye-AB ilişkilerinin ve de Gümrük Birliği'nin iyileştirmeye muhtaç alanlarından biri olarak göze çarpmaktadır.

AB tarafının bu konuya özel önem atfedecek olmasının birinci nedeni, Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girdiği 1995 yılı sonundan bu yana, Gümrük Birliği'nin işleyişinden kaynaklanan birçok sorunun bir türlü çözüme kavuşturulamamış olması saptaması ile yakından bağlantılıdır. AB'nin bu konuya özel önem atfedecek olmasının bir diğer nedeni ise halihazırdaki Anlaşmazlıkların Halli mekanizmasının 1960'lı yıllarda müzakere edilen Ankara Anlaşması'nın izlerini taşıması oysa ki AB'nin artık 1980'li yıllardan beri akdettiği diğer ortaklık ve hatta serbest ticaret anlaşmalarında farklı bir seçenek benimsemiş olmasındadır. Bu anlaşmalarının her birinde, adeta istisnasız olarak, ihtilafların çözümü için siyasi mekanizmalardan kaçınılmış ve zorunlu yargıya, hakeme veya tahkime gitme ilkesi getirilmiştir. Böylelikle taraflar, Türkiye-AB örneğinde olduğu gibi, kendi aleyhlerinde sonuçlanacağını düşündükleri ihtilafların yargıya taşınmasını önleyememektedirler. AB'nin derinleştirilmiş Gümrük Birliği'ne taşımak isteyeceği ilke de bu olacaktır. Başka bir anlamıyla yenilenmiş Gümrük Birliği ilişkisi anlaşmazlıkların hallini artık Ankara Anlaşması'nın 25. Maddesi'nin öngördüğü sistematikten çıkaracak ve zorunlu yargı, tahkim veya hakemliği getirecektir.

Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesinin belki de en derin sonuçları Anlaşmazlıkların Halli müessesesinin güncellenmesinden kaynaklanacaktır. İhtilafların siyasi blokaj yoluyla sürüncemede bırakılması artık mümkün olamayacaktır. Ortaklık Konseyi'nin ihtilafı çözmemesi durumunda, makul bir süre sonrasında, meselenin zorunlu biçimde yargıya, hakemliğe veya tahkime intikal ettirilmesi gerekecektir. Bu yenilik, Gümrük Birliği'nin işleyişi ile olarak birikmiş olan birçok sorunun da bu kez yargısal süreçler yoluyla çözüme kavuşturulmasının önünü açacaktır. Bunun olası sonuçlarının Türkiye tarafında derinlikli biçimde değerlendirilmesi gerekecektir. Örneğin Türkiye'nin Gümrük Birliği'ni Güney Kıbrıs'a teşmil etmemesi ve limanlarını Güney Kıbrıs bandıralı gemilere açmamasını, AB'nin yenilenmiş anlaşmazlıkların halli mekanizmasına taşıyarak sonuç almaya çalışması beklenmelidir. Öte yandan Türkiye'nin de, AB ülkelerine giden TIR sürücülerine uygulanan vize uygulamasını benzer şekilde Anlaşmazlıkların Halli mekanizmasına taşıyarak lehinde karar aldirmaya çalışacağı değerlendirilebilir.

Mevzuat Uyumu

Gümrük Birliği müzakere tamamlandığı gün biten ve kendi başına sorunsuz olarak hayata geçen bir uygulama değildir. Tam tersine her gün üzerinde çalışılması gerekmektedir.

Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesinin en kritik alanlarından birini mevzuat uyumu meselesi teşkil edecektir. Bütünleşme modelinin kısmen veya tamamen mevzuat uyumuna dayanması beklenebilir. Dolayısıyla ilk aşamada bu mevzuat uyumunun yapılması ancak daha sonraki vadede ise mevzuat uyumunun korunması gerekecek ve bunun için gerekli işbirliği yöntemlerinin anlaşma ile somutlaştırılması icap edecektir. AB mevzuatı zaman içinde değiştiğinden, dinamik mevzuat uyumu olarak da adlandırılan bu yakınsamanın sorunsuz olarak başarılabilmesi ancak bu konuya önem ve öncelik atfeden daimi bir siyasi irade ile mümkündür. Bu saptama her iki taraf açısından da geçerlidir. Örneğin mevcut Gümrük Birliği'nin işleyişi için öngörülen işbirliği ilkelerine uymaya iki taraf da özen göstermemişlerdir. Bunun sonucunda Gümrük Birliği'nin işleyişi zarar görmüş ve ortaklık ruhu zedelenmiştir. Aynı tehlike, daha geniş biçimde, derinleştirilmiş Gümrük Birliği bakımından mevcuttur. Başka bir anlatımla, Gümrük Birliği müzakere tamamlandığı gün biten ve kendi başına sorunsuz olarak hayata geçen bir uygulama değildir. Tam tersine her gün üzerinde çalışılması gerekmektedir. Bu zorunluluğun hem Brüksel hem Ankara'da gerek bürokratik gerek siyasi seviyede içselleştirilmiş olması derinleştirilmiş Gümrük Birliği'nin temel başarı kıstaslarından biri olacaktır.

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı– TTYO / Transatlantic Trade and Investment Partnership - TTIP

Türkiye gibi ülkeler açısından önemli olan TTIP’nin prensip olarak genişleyebileceğinin AB ve ABD tarafından kabul edilmesi ve anlaşmada bu genişlemenin sağlanmasına yönelik hükümlerin yer almasının temin edilmesidir.

AB ile ABD arasında müzakereleri devam eden Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı – TTYO /TTIP Anlaşması, Türkiye’nin de hedefine girmiş ve ülkenin dış ekonomik gündemi içinde ağırlıklı bir yer işgal etmeye başlamıştır. Türkiye TTIP’e dahil olmak istemektedir. Müzakerelerin zorluğu nedeniyle hem Brüksel hem Vaşington bugüne kadar üçüncü taraflara yönelik somut bir açılımda bulunmamışlardır. Her iki taraf için de öncelik ikili müzakerelerde ilerlemek olmuştur. Ancak TTIP’in, ABD ile AB arasında anlaşma sağlandıktan sonra üçüncü ülkelere açılıp açılmayacağı tartışma konusu olmaya devam etmektedir. TTIP’in ilelebet ABD ile AB arasında ikili bir anlaşma olarak kalması seçeneği mevcut olmakla birlikte, TTIP’in daha sonraki bir aşamada yeni ülkelerin katılımıyla genişlemesi de seçenekler arasındadır. Türkiye gibi ülkeler açısından önemli olan TTIP’in prensip olarak genişleyebileceğinin AB ve ABD tarafından kabul edilmesi ve anlaşmada bu genişlemenin sağlanmasına yönelik hükümlerin yer almasının temin edilmesidir. TTIP’in üçüncü ülkelerin katılımına açık olacağı prensibinin kabul edilmesi sonrasında, Türkiye’nin üyelik için TTIP’in kapsamış olduğu politika alanlarında gerekli serbestleşme ve mevzuat uyumu yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekecektir. TTIP’e üyelik ancak bu şartlarda mümkün olabilecektir.

Gümrük Birliği’nin derinleştirilmesinin hem olası bir TTIP üyeliğinin ön şartı olacağını hem de TTIP üyelik sürecini hızlandıracağını söylemek mümkündür.

Öte yandan daha siyasi bir bakış açısıyla, Gümrük Birliği’nin derinleştirilmesinin TTIP üyeliği için bir ön şart olacağı da ifade edilmelidir. Şöyle ki, TTIP’in genişleyebilmesi için, yeni üyelerin katılım anlaşmalarının, anlaşmanın tarafları olan ABD ve AB tarafından onaylanması gerekecektir. AB iş dünyasının şemsiye kuruluşu niteliğindeki BUSINESS-EUROPE’un Türkiye’nin müstakbel bir TTIP üyeliğine destek vermiş olduğunun altı çizilmelidir. BUSINESSEUROPE 2013 yılında TTIP ile ilgili açıklamış olduğu pozisyon kağıdında, Türkiye’den hızlı büyüyen girişimciliğe dayalı bir Avrupa ekonomisi olduğundan bahisle, TTIP ile irtibatlandırılmasının iki tarafın iş dünyası bakımından bir artı değer

yaratacağını belirtmiştir. Türkiye'nin olası bir TTIP üyeliğinin AB tarafından onaylanması ise öncelikle Gümrük Birliği'nin durumuna bağlı olacaktır. AB'nin, Gümrük Birliği'nin revizyonunun gerçekleşmemesi senaryosunda, Türkiye'nin TTIP üyeliğine yeşil ışık yakması beklenmemelidir. Zaten Türkiye'nin yakın zamana kadar tam üyelik ile bağdaştırdığı ve dolayısıyla müzakere etmekten kaçındığı Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesi konusunda tutum değişikliğine gitmesinin bir nedeni de TTIP ile Gümrük Birliği arasında haklı olarak kurulan bu bağlantıdır. Gerçekten de Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesinin hem olası bir TTIP üyeliğinin ön şartı olacağını hem de TTIP üyelik sürecini hızlandıracağını söylemek mümkündür. Aslında benzer bir durum ABD açısından da geçerlidir. ABD'li yetkililer Türkiye'nin TTIP üyeliğinin değerlendirmeye alınabilmesi öncesinde Türkiye'nin bazı ekonomik reformları yapması gerektiğini dile getirmektedirler. Bu açıdan bakıldığında da Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesi faydalı olacaktır.

TTIP genişlemesinin olası mekaniği ve siyasi arka planı göz önüne alındığında, Türkiye'nin TTIP üyeliği perspektifini güçlendirmenin en iyi yolu, TTIP'e dahil olmayı temenni eden Meksika, Kanada ve Norveç gibi diğer ülkeler ile birlikte hareket ederek, Brüksel ve Vaşington'un ilk aşamada TTIP'in genişleyebileceğine dair bir prensip kararı almalarını sağlamaktan geçmektedir. İlkesel olarak TTIP'in üçüncü taraflara açılabilmesine dair karar alındıktan sonra, anlaşmada TTIP'in genişleme mekanizmasına yer verilmesi temin edilmelidir. Son olarak ise TTIP yürürlüğe girdikten sonra, Türkiye'nin katılım müzakerelerini başlatarak diğer ilgili ülkeler ile mümkünse aynı zamanda üye olmaya çaba göstermeli, böylelikle örneğin ABD yönetimine Kongre'ye TTIP genişlemesini bir paket olarak sunma imkanı yaratılmalıdır.

Sonuç

Genel olarak birçok tercihli ticaret anlaşmalarında olduğu gibi Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesi de, esas olarak bir "kazan-kazan" mantığına dayalı olarak ilerletilecektir. Başka bir deyişle müzakerenin sonucunda iki tarafın da lehlerine olacakları düşündükleri bir kazanç/kayıp dengesi yaratmak gerekecektir. Her kapsamlı tercihli ticaret anlaşmasında olduğu gibi, Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesinin gerek ulusal ekonomi gerek sektörler üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olacak, fayda ve maliyetler gerek sektörler arasında gerek sektörler içinde firmalar arasında eşit olarak dağılmayacaktır. Ama genel dengenin Türk ekonomisinin lehine olması beklenebilir. Anlaşmanın potansiyel etkilerinin daha iyi anlaşılması adına beklenen olumlu ve olumsuz yansımalarına dikkat çekilmesi faydalı olacaktır.

Olası olumlu etkiler başlığının yazımına, Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesinin Türkiye'nin ekonomik yönetişimine sağlayacağı katkıdan başlamak gerekir. Gerçekten de böylesine iddialı, Türkiye'nin AB Tek Pazarı ile önemli ölçüde bütünleşmesini hedef alan bir anlaşma, iş ve yatırım ortamına şekil veren ekonomik mevzuatın ve düzenleyici çerçevenin AB ile uyumlaştırılmasını beraberinde getirecektir. Böylelikle ekonominin işleyişini etkileyen kamu politikalarının öngörülebilirliği artacaktır. Ayrıca özellikle hizmetler sektöründe ve kamu ihalelerinde piyasaların eşit şartlarda rekabete açılması da ekonomik verimliliğe olumlu etki edecektir. Anlaşma böylelikle bir yandan yatırım ortamının iyileştirilmesine katkıda bulunurken diğer yandan toplam verimliliğin artmasına yardımcı olacaktır. Bu etkiler, orta ve uzun vadede Türk ekonomisinin daha fazla yatırım çekerek daha yüksek bir büyüme potansiyeline kavuşmasını beraberinde getirecektir. Nitekim Türkiye'nin büyüme potansiyeli açısından iyi yönetişim, öngörülebilirlik ve kuralların önemi OECD'nin 2014 yılı Türkiye raporunda da altı çizilen öneriler arasında yer almıştır .

İş dünyası açısından altı önemle çizilmesi gereken bir diğer gelişme de derinleştirilmiş Gümrük Birliği'nin bir taraftan uygulamadan kaynaklanan sorunların daha kısa sürelerde aşılmasını sağlayacak, diğer taraftan kamunun rekabeti bozucu eylemlerinin sonlandırılmasına olanak verecek yeni kurumsal düzenlemelerdir. Bu sayede bugüne kadar iş dünyası açısından mümkün olmayan, kamunun ilgili piyasalarda rekabeti bozucu eylemlerini denetim altına alma imkanı doğacaktır. Bu açıdan bakıldığında devlet yardımları denetim rejimi daha 1994 yılında kabul edilmiş olan Rekabet Kanunu'nun tamamlayıcısı olacaktır.

Yenilenmiş Gümrük Birliği güçlendirilmiş bir ihtilafların halli mekanizmasını da bünyesinde barındıracaktır. Her ne kadar bununla başlangıçta AB ile Türkiye tarafı arasında oluşabilecek anlaşmazlıkların siyaseten bloke edilmeden yargı veya tahkim yoluyla daha kısa sürede çözüme kavuşturulmasının sağlanması amaçlanmış ise de pratik sonucu Gümrük Birliği'nin kapsadığı kamu politikalarında AB ile uyumlu bir uygulamanın konsolide edilmesi olacaktır. Zira aksi takdirde kamu tarafından yapılacak ihlaller anlaşmazlık konusu olarak tahkime veya yargıya taşınabilecektir. Bu yenilik bir anlamda insan hakları alanında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) Türk yargısı üzerindeki etkisine benzetilebilir. Nasıl ki AİHM, Türk yargı sisteminin Avrupa normlarına doğru evrilmesine katkıda bulunmuşsa, Gümrük Birliği çerçevesinde yenilenmiş ve kapsamı genişletilmiş bir ihtilafların halli mekanizması da uygulamanın AB standartlarında yapılmasına ve olası ihlallerin engellenmesine katkıda bulunacaktır.

Buna paralel olarak iyi yönetişim açısından vurgulanabilecek bir diğer nokta, anlaşmanın Türkiye'de bağımsız idari kurumların güçlendirilmesine katkıda bulunacak olmasıdır. Zira birçok sektördeki AB müktesebatı uygulamada bağımsız ve yetkin idari otoritelere

önemli bir rol vermekte, yürütme erkinin anılan bağımsız idari kurullar vasıtasıyla paylaşılmasını öngörmektedir. Dolayısıyla Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesi, birçok alanda AB müktesebatı ile uyum yükümlülüğünü getireceği ölçüde, bu mevzuatın uygulanması aşamasında da bağımsızlıkları garanti altına alınmış, yetkin idari kurulların mevcudiyeti önem kazanacaktır. Bunun sonucunda Rekabet Kurumu gibi yatay politikalar konusunda söz sahibi olan kurumların yanı sıra Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu veya Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu gibi sektörel öncelikleri olan bağımsız idari otoritelerin uygulamadaki ağırlıklarının artması söz konusu olacaktır.

Daha geniş bir perspektiften bakıldığında, Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesi için yapılacak reformlar, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu yeni, iddialı ve kapsamlı bir ekonomik vizyonunun en önemli dayanaklarından biri olacaktır. Türkiye bu irade ve söylemiyle, daha çağdaş ve piyasa dostu bir ekonomik geleceği inşa etmekteki kararlılığını daha rahat sergileyebilecektir. AB müktesebatının Türkiye'nin ekonomik mevzuatı bakımından bir çıpa rolünü kazanması, ekonomik gündem ile ilgili öngörülebilirliğin konsolide edilmesini sağlayacak; bir yandan pazarların adil şartlarda iç ve dış rekabete açılması diğer yandan uygulamanın AB standartlarına ulaşması ile birlikte Türkiye'nin daha fazla yatırım çeken ve dolayısıyla daha fazla refah üreten bir ulusal ekonomiye sahip olması kolaylaşacaktır.

Demokrasisini güçlendiren, hukukun üstünlüğünü hayata geçiren bir Türkiye için tam üyelik perspektifi, AB ile ekonomik entegrasyon seviyesinden bağımsız olarak, temel hedef olmaya devam edecektir.

Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesi, AB üyelik hedefi açısından da avantaj sağlayacaktır. Unutulmamalıdır ki AB üyeliği iki tarafın da resmi düzeyde desteklemeye devam ettiği, ilişkilerin nihai hedefini teşkil etmektedir. Bu anlaşmanın hayata geçirilmesi amacıyla yapılacak reformlar, birçok müzakere başlığında uyum derecesini artıracak ve üyelik müzakerelerinde daha olumlu bir siyasi konjonktürün ortaya çıkması ile birlikte daha hızlı ilerleme sağlanabilecektir. Halen Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesinin Türkiye'yi tam üyelikten uzaklaştıracak ve geçmişte ayrıcalıklı ortaklık olarak da tanımlanmış özel bir ilişki modeline mahkum bırakacağı şeklinde tereddütler mevcuttur. Ancak Türkiye'nin tam üyelik vizyonunun korunması özünde siyasi kriterlere uyum ile sağlanacaktır. Demokrasisini güçlendiren, hukukun üstünlüğünü hayata geçiren bir Türkiye için tam üyelik perspektifi, AB ile ekonomik entegrasyon seviyesinden bağımsız olarak, temel hedef olmaya devam edecektir.

Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesinin Türkiye bakımından en zorlu boyutu doğru bütünleşme ve mevzuat uyum modelinin tercihi olacaktır.

Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesinin Türkiye bakımından en zorlu boyutu doğru bütünleşme ve mevzuat uyum modelinin tercihi olacaktır. Bu raporda da ele alındığı üzere, Türkiye'nin AB Tek Pazarına dahil olması, Tek Pazarın kapsadığı bütün politika alanlarında AB müktesebatının üstlenilmesini gerektirmektedir. Bu şekilde tam bir mevzuat uyumunun birçok avantajı bulunmaktadır. Öncelikle Türkiye'nin AB Tek Pazarına dahil olmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda üyelik müzakereleri açısından da avantaj sağlayacaktır. Böylelikle üyelik müzakerelerinin konusu olan birçok politika alanında uyum tamamlanacak, bir anlamda ilgili müzakere başlıkları daha açılmadan bile kapanmaya hazır hale gelecektir. Bunun ötesinde tam mevzuat uyumu, benzer nedenlerle Türkiye'nin TTIP üyeliğini de kolaylaştıracaktır.

Ancak bütün bu avantajlara rağmen tam mevzuat uyumunun, özellikle önemli bir devlet geleneği bulunan ve 70 yıldır çok partili demokrasi tecrübesine sahip bir ülke hüviyetindeki Türkiye için kayda değer bir zorluğu bulunmaktadır. AB üyesi olmadan AB müktesebatı ile tam uyum yükümlülüğü altına girmek, bu müktesebatın oluşturulma aşamasında yeterli bir söz hakkına sahip olmadan, nihai mevzuata şekil verme yetisinden yoksun olarak önden kabulü anlamına gelmektedir. Bunun doğuracağı temel sakınca, Tek Pazarın kapsadığı politika alanları itibariyle egemenliğin tam üyesi olmadığımız bir kuruma devredilmesidir. Bunun Türk demokrasisinin niteliği açısından da sonuçları bulunmaktadır. Sonuçta bu alanlarda özgün yasama yapma imkanı kalmayacaktır. TBMM'nin fonksiyonu Avrupa Tek Pazarının kapsadığı politika alanlarında AB müktesebatına uyum yasaları çıkarmak ile sınırlı kalacaktır. Müzakereler sırasında gündeme gelecek kurumsal işbirliği başlığı altında bu eksikliğin bir ölçüde giderilmesi için yaratıcı çözümler üzerinde çalışılabilir. Ancak nihayetinde bulunacak hiçbir formül, üyeliğin sağlayacağı nüfuzu sağlamayacaktır.

Bu nedenle Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesinde esas alınacak mevzuat uyum modeli konusunda ayrıntılı ve dikkatli bir değerlendirme yapılmasına ihtiyaç duyulacaktır. Pazar erişim, tam üyelik süreci, TTIP üyeliğinin kolaylaşması gibi olası bütün avantajlarına rağmen, tam bir mevzuat uyumu mükellefiyeti alınması önerilmemektedir. Bunun yerine istisnasız olarak bütün politika alanları için uygulanacak olan bir uyum yükümlülüğü yerine daha esnek ve karma bir yaklaşımın tercih edilmesi faydalı olacaktır. Buna göre önceden belirlenmiş bir dizi kriter temelinde yapılacak değerlendirme sonucunda, bazı alanlarda mevzuat uyumu ilkesi benimsenirken diğer bazı alanlarda mevzuat uyumu yükümlülüğü

almadan ticaretin karşılıklı olarak serbestleştirilmesine yönelinmelidir. Bu bağlamda esas alınacak kriterler arasında mevzuat uyumu olmadan pazarlara karşılıklı erişimin ne ölçüde sağlanabileceği, ilgili alanda halihazırdaki mevzuat uyumunun derecesi, mevcut AB müktesebatının Türkiye'nin bu alandaki uzun vadeli hedefleri ile örtüşüp örtüşmediği ve Türkiye'nin ekonomik büyümesine hizmet edip etmeyeceği ve nihayetinde AB üyelik sürecinde geline aşama gibi değişkenler yer almalıdır.

Son olarak, Türk ekonomisi üzerinde bu ölçüde geniş çaplı ve kalıcı etkileri olacak bir müzakere sürecinin daha açık, şeffaf ve katılımcı bir yaklaşım ile yürütülmesi elzemdir. Bunun sağlanabilmesi için kamunun bir taraftan ilgili ekonomik paydaşlar diğer taraftan sosyal paydaşlar ile müzakerelerle ilgili olarak en başından düzenli ve kapsamlı bir bilgi paylaşımının yolunu açması gerekecektir. Ancak bu sayede Türkiye'nin ekonomik geleceğine damga vurmaya aday bir bütünleşme projesinin gerçekten başarıya ulaşması imkanı yaratılabilecektir.

